

Történelem – alulnézetben

Születésnap beszélgetés a 75 éves Székedi Ferenc újságíróval, szerkesztővel, publicistával

– *Bocsásson meg, hogy ezzel kezdem: még sohasem hallottam a Székedi névről. Meséljen őseiről, a név eredetéről.*

– Nem csodálkozom. A Székely név gyakori, a Székedi ritka. Jó ideig én sem foglalkoztam vele. Dédapámnak, Székedy Ferencnek (1823–1889) a síremléke ott áll a zsögödi katolikus templom kerítésében, akárcsak feleségének, Gál Erzsébetnek (1822–1874), és bizony el kellett jönnie az internet világának, hogy próbáljak egy kissé nyomozni, honnan származik a név. Egy kanadai digitális könyvtárban bukkantam rá a *Századunk névváltoztatásai* című könyvre, *Helytartósági és miniszteri engedéllyel megváltoztatott nevek gyűjteménye, 1800–1893* alcímmel, amelynek 217. oldalán ez áll: „Székedi (Ruszuly) Ferenc, gyermekei: Károly, László, Domokos, Viktória – Csik-Zsögöd. Belügyminisztérium 33534 – 84.” Következésképpen dédapám a Ruszuly nevet 1884-ben változtatta Székedire. És hogy miért éppen erre? A könyv kétnyelvű, magyar és német előszavában, ajánlások vannak arra nézve, hogy a 19. században többszörös rendelettel, nemzeterősítő megfontolásokból ajánlott névmagyarosításoknak mit kellene figyelembe venniük: helyneveket, dülöneveket stb. Csíkszögöd határa akkor Csíksomlyóig terjedt, ott az első osztrák–magyar katonai térkép szerint létezett egy Széked nevű dülő, és ma is van egy Széked nevű utca. Gondolom, ez lehetett az ihletforrás. Ruszulyok egyébként ma is élnek Zsögödben, és emlékszem, gyermekkoromban, a haláláig mindig székely ruhában járó egyik nagybajuszos, idős gazdálkodóval beszélgetve, szüleim gyakran emlegették, hogy rokonok vagyunk. Majd dédapámnak Székedi László nevű második fia (1863–1938) volt a nagyapám, felesége Tőke Anna (1867–1941), és kilenc gyermekük született, közülük hárman meghaltak gyermekkorukban, egyikük, Székedi Dénes pedig az első világháborúban, miután önkéntesként ott hagyta a csíkszeredai gimnáziumot. A felnőttek közül Székedi Béni (1904–1961) az édesapám, nővérének Székedi Júliannának (1888–1976) a leszálló ágán pedig ott van többek között Bőjte Csaba ferences szerzetes is. Nagybátyámnak, Székedi Ferencnek (1895–1963) három fia volt, László, Imre, Sándor, akik rajtam kívül vitték tovább a Székedi nevet. Sok-sok unokával, dédunokával nagy lett a család, a szóvégi „i” olykor „y”-ra változott, kinek-kinek a tetszése szerint. Amint említettem, dédapám sírkövén

Székedy van, de a hivatalos okiratban Székedi, akárcsak az én nevem. Egyéb-ként valamennyien próbáltak Zsögöd ugyancsak szűkmarkúan termő földjén gazdálkodni, édesapámtól kezdve viszont már néhány Székedinek állami állása is volt. Voltaképpen azt a ma is gyakori kettős csíki életvitelt gyakorolták, hogy egy biztos munkahely mellett délutánonként kimentek a mezőre, késő estig dolgoztak, hogy télire meglegyen legalább a krumpli.

- *A Balaton melletti Nemestördemiczen született 1945. január 6-án, iskoláit mégis Csíkszögödon, később pedig Csíkszeredában végezte. Akkor már a két helység két külön államban volt, hogy sikerült a „helycsere”?*

- Mindez történelem - alulnézetben. A román átállás után, 1944 szeptemberében kiűrítették Csíkszeredát, édesapám a Magyar Államvasutaknál dolgozott, menniük kellett családotól, azaz velem várandós édesanyámmal és akkor tizenegy éves nővéremmel, de a többszörösen is bombatámadásokat szenvedett vonaton rengeteg más, nem vasutas csíkszeredai menekült is tartózkodott. A menekültek egy része - gondolom hivatalos elosztások alapján - a Balaton mellé került. A vasutasokat kivezényelték a lebombázott pályajavításokra, onnan gyűjtötték be édesapámat is az oroszok, hogy kiegészítsenek vele egy hadifogoly transzportot. Ő már nem láthatott, amikor megintcsak bombázások közepette megszülettem, néhány hónap múlva az egyik debreceni gyűjtőtáborba vitt el édesanyám egy ruháskosárban, hogy lássa a fiát. A háború végeztével, 1945 nyarán, édesanyám hozott haza minket, nővéremet és féléves fiát. Az akkori kavarodásban, Budapesten, csak nagyon nehezen tudta megszerezni a hazatelepedéshez szükséges iratokat; azt szerették volna, ha ott marad, de hát nekünk Zsögödben volt az otthonunk, még akkor is, ha közben, ugyanott, Magyarországból Románia lett. Édesapám a fogságból csak később tért haza. Következésképpen: én már csak itt jártam iskolába, hatévesen kezdtem az első osztályt, nem a zsögödi, hanem a legrégebbi csíkszeredai iskolában.

- *Tart-e fenn kapcsolatot a szülőfölddel?*

- Én a szülőföldemen élek. Nemestördemiczi (ma Badacsonytördemic) születésem történelmi kényszer, ha úgy tetszik: kisiklás. A szülőföld számomra Zsögöd, Csík, ide köt az egész életem, itt ismerek minden hegyet, minden követ, sokezer embert. Itt a múltam, itt a jelenem, és megnyugtató érzés, hogy a jövőben, a zsögödi temetőben, két Székedi Ferenc mellett lesz még egy harmadik is... Badacsonytördemicen kétszer jártam, tudom, hogy nevem ott van az anyakönyvben, és a temetőbe virágot vittem Györgypál Rozália sírjára. Ő ugyanis édesapámnak egy másik nővére, lánykori nevén Székedi Rozália, aki a háború után Magyarországon maradt családjával együtt.

- *Meséljen a gyermekkoráról.*

- A vasút melletti ház, amelyet szüleim a múlt század húszas éveinek a végén építettek, és ahol családommal jelenleg is lakom, Zsögöd felső végén áll, a várossal azóta összenőtt egykori falu és a város közötti határterületen. Lemegyünk Zsögödbe, felmegyünk a városba: ez volt az a két mondat, amikor valamelyik irányba elindultunk. Csakhát annak a tucatnyi fiúnak, akikkel gyermekeskedtem,

leginkább a természetbe vezettek az útjai: az akkor még lövészárkokkal teli Nagy Laji hegyére vagy az akkor még kanyarokkal teli Olt mellé. Hetvenen túl egyre kevesebbet alszik az ember, és ha megébredek, mindig igyekszem gyermekkori képek felidézésével újra álomba szenderülni. Látok minden ösvényt a vasút mellett, ahol a faluvégi borvízkútra jártunk, még a tőzeg remegését is érzem a talpam alatt. Ott barangolok az Olt mellett, a mederben még kristálytiszta és halakkal teli a víz, jómagam pedig átgázolok a túloldalra halászni, nehogy elkapjon a halór. De ott fürdünk az úgynevezett Foknál, az egyik széles, mély vízű, a vasutat majdnem érintő kanyarnál, vagy éppen eddig úszunk le két kilométert a borvízzel teli szeredai fürdőtől. De nyaranta gyakran járunk fürödni Zsögödfürdő lélegzetelállítóan hideg medencéibe is, hallom még a szorosban az Olt zúgását, ahogyan áttöri magát az Árpád-vonal egykori beton tankakadályai között. És megüti még a fülem a gőzmozdonyok hosszú, a hegyekről többszörösen visszhangzó sípszava, ahogyan jönnek a vonatok Alcsíktól Szereda felé, azon a vasúton, amelynek gyomnövényeit, a Diósgyőr feliratú sínek között, negyedik osztályos koromtól nyaranta pucoltam, hogy az így megkeresett pénzből biciklit tudjak vásárolni. És látom, amint télen, a réten, az Olt mellett seperjük a havat, hogy tudjunk hokizni kulccsal a bakancsra szorított korcsolyákkal, frissen letört fűzfabotokkal, korongként használt kövekkel, vagy gyakran végigkövetem magunkat, az egész csapatot, amint a faluban gyártott sílécekkel kutyagolunk ki a hegyekbe, a hatalmas hóban-hidegben. Abban a kemény januári fagyban, amely minden reggelre a konyhában befagyasztotta a kútból, vederben hozott vizet olyannyira, hogy alig tudtam a mosdótálból egy kis vizet fröccsenteni az arcomra, mielőtt nekilódultam az iskolának. És látom, amint kínkeservesen fűrészeljük a lerakattól nagynehezen beszerzett nedves fát, amely az istennek sem akar égni a csempekályhában, csak a nagy füstöt okádja. De ilyenkor gyakran ott vagyok a Nagy Lajin is, ahol csapatokban megismételjük a frissen látott háborús filmeket, vagy éppen a *Pál utcai fiúkat* és a *Ludas Matyit*. És még visszhangzik bennem azoknak a régi pénzeknek a csengése, amelyeket a falhoz vagdostunk, piculáztunk, hogy az nyerjen, akinek a pénze közelebb ér földet a másikéhoz. Azokban az érmékben úgyszintén ott rejtett Erdély egész történelme: pengők, krajcárok, fillérek, százalajesek a román Mihály király arcképével, dehát akkor nekünk csak a funkció számított: az ötvözetből függően melyik ugrott távolabbra vagy közelebbre.

- *Zsögöd Nagy Imre faluja; ismerte a nagy mestert, a nagy festőt, a nagy horgászt, a nagy Simson-motorost?...*

- A fiatalon elhunyt anyai nagyanyámat Nagy Annának hívták, szegről-végről rokona is volt a festőnek, következőképpen édesanyámnak, lánykori nevén Péter Erzsébetnek (1911–2000) bejárása volt hozzá. Számomra, gyermekkoromban, inkább amolyan távoli, híres embernek tűnt, aki néha Kolozsvárról hazaruccant. Télen egy buggyos nadrágban, irigyelt rugóskötéses sível, oldalt bevágásos síbakancsral szép lányok társaságában síezett a Nagy Lajin. Különösképpen a vörös hajú Eröss Borira emlékezem, aki amúgyis barátnője volt

a nővéremnek, de hát voltak ott többen is, orvosok, mérnökök, tisztviselők, egy kisváros kis értelmiségi társasága a múlt század ötvenes-hatvanas éveiben. Nyaranta a Zsögöd fölé magasló, Kisvár alatti Olt-hídnál festegette a hazatérő, a vízen átgázoló tehéncsordát, vagy éppen nagy esőköpenyében húzta maga után a nejlonszínórt, amint halászott az Oltban. Jómagam csörlőkkel felszerelt halászbótot addig soha nem láttam, mint ahogyan villogókat sem – blinkert, ahogyan akkor nevezték –, amelyekkel rengeteg csukát fogott. A művészet kérdéseiről természetesen nem beszélt egy gyermekkel, arra később, már újságíró koromban, sort kerítettünk, motorbiciklijének viszont híre volt, hiszen gyakran lehetett látni, amint bőrkabátban, fején amolyan első világháborús pilóta szemüveggel hol itt, hol ott száguldozott.

– *Hova járt középiskolába, kik voltak híres-neves tanárai? Próbálkozott versírással vagy prózai szövegekkel (publicisztikával) a középiskolában? Mi jelent meg akkor az iskolaiújságban, amit engedélyezett a „tanári cenzúra”?*

– Egyetlen elméleti középiskolája volt akkoriban Csíkszeredának, és így is nevezték: Csíkszeredai Középiskola. A 19. és 20. század fordulóján Csíksomlyói Római Katolikus Főgimnáziumként indult, majd onnan költöztették le az új, csíkszeredai épületbe, azután az évek során, a történelem változásainak köszönhetően, több mint tucatnyi neve volt, 1990-től pedig a Márton Áron Gimnázium, majd Főgimnázium névre hallgat. 2012-ben, az ötvenéves érettségi találkozónkra szerkesztettem egy kétszáz oldalas könyvet az 1962-ben ott érettségizett, három magyar osztály tanulóinak az életútjáról, és ez nem csupán oral history, hanem ennek az ellentmondásos fél évszázadnak az igazi keresztmetszete, ha úgy tesszük, karképe és karképe. Nem volt ez másképpen a tanárokkal sem. Voltak, akik még a szibériai hadifogságuk utórezgéseiként tanítottak oroszul, másokat az ötvenhatos magyarországi forradalom következményeként éppen akkor fogtak le és zártak börtönbe, amikor 1958-ban oda kerültünk. Mások a szocializmus előnyeiről és a szovjet tudomány nagyszerűségéről igyekeztek meggyőzni, voltaképpen nem tettek mást, mint követték a tantervet. Románul is magyarok tanítottak, kivéve az utolsó tanévet, a munkára való nevelés csírái pedig már akkor megjelentek; az iskola pincéjében hónapokon át reszeltettek velünk egy-egy darab vasat.

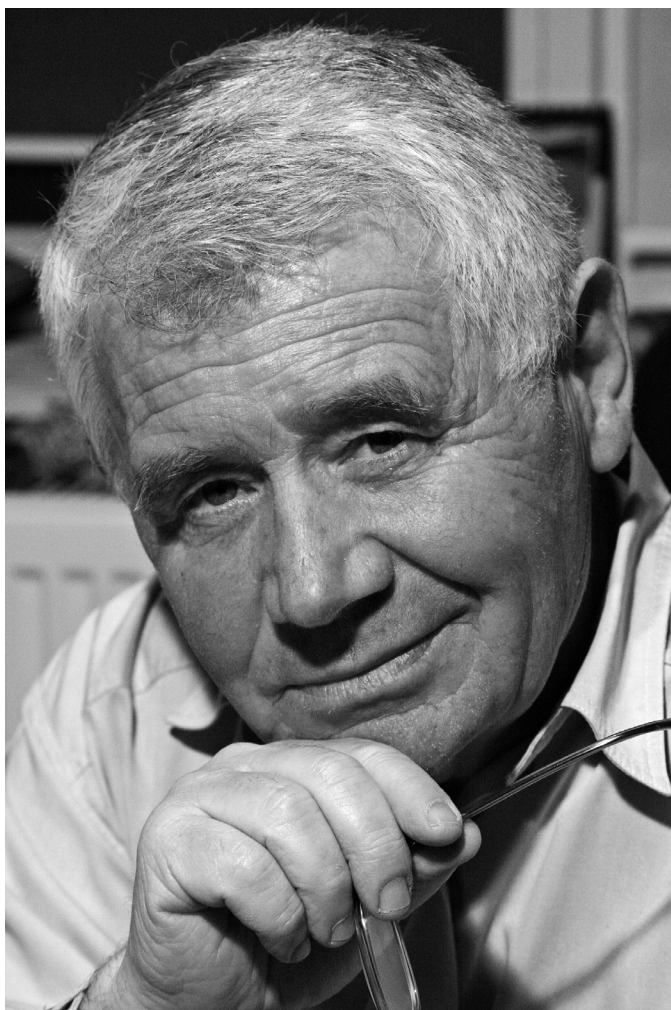
– *Mi érdekelte azokban az években?*

– Engem azokban az években leginkább az olvasás és a matematika érdekelt. Az előbbit már az általános iskolából magammal hoztam. Zsögödi házunkban nem tengtek túl a könyvek, a Révai Kiadó két világháború közötti vászonkötéses sorozatából azonban néhány túlélte a háborút. Az első, amit alighanem még tízéves korom táján végigolvastam, Karácsony Benő *Napos oldala* volt, utána meg Szántó György *Stradivarija*. De olvastam én mindent, ami a kezembe került: a nővéremtől minden karácsonykor érkezett egy Verne-könyv, jómagam pedig felmáztam a zsögödi rokonok házainak padlására, mert rájöttem, ezek mind kiváló könyvlelőhelyek. Így került a kezembe Szabó Dezső, kitépett lapokkal hiányos és ceruzával alaposan összefirkált *Elsodort faluja*, Zola bronz-

domborításos fedőlapú *Germinal*ja, de Zilahy Lajos *Halálos tavasza* is – a Tolnai *Világlapok* különböző sorozatairól vagy a korabeli ponyvairodalom remekeiről nem is beszélve. Mindent olvasó voltam; a matematikából is azokat a példákat üldöztem, amelyeket mások nem tudtak megoldani. A könyvek iránti kíváncsiságom, a felfedezés öröme mind a mai napig megmaradt bennem. Ha immár, jóval hetvenen túl, végigmegyek a csíkszeredai központi parkon, ahol a Spectrum alapítvány három könyves kuckót állított, hogy aki akarja, tegye be a fölösleges köteteit, mindig rájuk pillantok, mint ahogyan Váradon, Kolozsváron, Bukarestben, Marosvásárhelyen vagy másutt is alig lehet kihúzni a könyvesboltokból, a könyvvásárokról, még akkor is, ha tudom, hogy nem veszek semmit. A szerzők, a címek, a külalak, a formátum, az illusztrációk, a papír minősége sok mindent elárul számomra a könyvek sorsáról, de nem vetem meg az e-könyveket sem. Számomra az olvasás életforma volt és maradt. Visszatérve a korábbi kérdésre: nem, a középiskolában nem próbálkoztam sem versírással, sem prózai szövegek írásával, iskolaújság nem létezett, esetleg faliújság. Annyi bizonyos, hogy magyar irodalom könyvünk nem volt, a tanárok diktáltak, és leginkább annak a Kelemen Istvánnak az alakja maradt meg bennem, aki a hagyományostól eltérő módon közelítette meg a témákat, és később el is ment Nagyváradra irodalmi titkárnak. Matematikát klasszikus módszerekkel jórészt már nyugdíjon túli tanárok tanítottak, de matematikai gondolkodást leginkább attól a fiatalon az iskolába érkező Vásárhelyi Pétertől lehetett tanulni, aki azután, jóval a romániai fordulat előtt, áttelepült Budapestre. Persze, mint az egykori iskolatársaim, jómagam is tele vagyok diákélményekkel, de azokban az években történt még valami, amit nem feledhetek. A középiskolás évek alatt, minden nyáron, két-három hetes hazafias munkatáborokba vezényeltek, ami gyakorlatilag legelőtakarítást jelentett. 1960-ban a Kelemen-havasok egyik, a lakott településtől legalább harminc-negyven kilométerre eső erdős területe volt a színhely, itt egy jurtához hasonló, köralakú építményben szalmán aludtunk, közepén pedig nyílt tűz biztosította a meleget záporban, zivatarban, ködben, felhőben. Az utolsó napok egyikén iskolatársam olyan szerencsétlenül suhintott egyet a fejszéjével, hogy éppen azt a lábamat találta el, amely lenyomva tartotta a levágni óhajtott ágat. Minden inat elmetszett a bokám körül, látszott a csont, másfél napig tartott, amíg levittek a hegyekből. Először szekérrel, de a medvétől megriadt lovak felborították a járművet, majd gyalog, a hátukon, utána pedig kisvasúton, amíg bejutottam a maroshévízi kórházba, ahol legalább egy órán át mosták le rólam a piszkot, a kormot, amíg megműtöttek, összevarrták az inakat, gipszbe tettek. Egy hétre rá édesanyám a hátán vitt ki az állomásra és így érkeztem haza, ahol édesapám már a gyomorrákkal vívta nemsokára véget érő küzdelmét. Még nem voltam tizenhat éves, amikor elhunyt, utána ketten maradtunk, ahogyan akkor kellett a foglalkozást jellemezni, a háztartásbeli édesanyámmal, hiszen nővérem Marosvásárhelyen végzett gyógyszerészként már Érmihályfalván dolgozott.

- Voltak, akik figyelték/kövezték és jelentették a diákok viselkedését?

- Minden bizonnyal, de hát én arról nem sokat tudtam. Úgy gondoltam osztályfelelősként meg olyan diákként, aki sokat segített másoknak, hogy mindenki megbecsül. De hát nem éppen így történt! 1962 júniusában, érettségi előtt néhány nappal, másokkal együtt engem is kineveztek osztályellenségnek, és kipenderítettek a színpadra. Legfőbb bűnömül azt rótták fel, hogy rendszeresen hallgatom a Szabad Európa Rádiót, ami történetesen igaz is volt, hiszen az otthoni, régi Orion rádiónk keresőjét majd minden délután vagy este tekergettem, hogy a recsegő-sípoló rövidhullámon minél többet megtudjak arról a szélesebb világról, amelyben élünk – s persze ezt nem is tartottam meg magamnak...

Nem mehetek érettségire – így sújtott le rám a döntés –, szegény édesanyám hiába könyörgött az iskola vezetőségének, majd a nem tudom, milyen szálon elért városi párttitkárnak, hogy éltanuló fiát mégiscsak engedjék vizsgázni. Könyörtelennek bizonyultak, sőt mi több, azt mondták neki: legyen boldog, hogy nem vitt el a Szekuritáté. Egy órával az érettségi vizsga előtt valakit elküldtek Zsögödbe, és azt üzenték: mégiscsak bemehetek a vizsgára. A bizottság elnöke, egy kolozsvári egyetemi tanár, látva különösképpen a matekpéldákat megoldó képességemet, azt tanácsolta, felvételizzek hozzá, a Babeş-Bolyaira, minden követ megmozgat, hogy felvegyenek. Csakhát itthon is minden követ megmozgattak, hogy ne így legyen: az akkori felvételikhez majdhogynem kötelező néptanácsi ösztöndíjat nem kaptam meg, arról beszéltek, hogy az IMSZ, a korabeli ifjúsági szövetség személyemet kísérő fehér könyvében olyan bejegyzés van, amelynek nyomán bármiféle felvételem kudarcra van ítélve.

– Erdélynek több műegyeteme volt/van, Ön mégis Bukarestet választotta. Miért?

– A Maros Magyar Autonóm Tartományban kiadott érettségi diplomában végül is jól lehúzták a magaviseletemet, és a tudományos szocializmus jegyemet, így arra gondoltam, hogy talán Bukarestben kellene próbálkoznom. Ott jó sokan vannak, és hátha az a bizonyos, akkor még magyar nyelvű fehér könyv nem jut el a fővárosba... Amikor beiratkoztam a műegyetemre, az energetikai szakra, oda tolongtak vagy ezerötszázan, közöttük tizenöt magyar, akik Erdély más tájairól érkeztek, és volt valami fogalmuk románul a matekról, fizikáról. Nekem pedig semmi! Amikor hallottam a sok igrek-et, halvány gőzöm nem volt, hogy az ipszilon, más matematikai fogalmakról nem is beszélve. De végül is nagyon rendes tanárok felvételiztettek, azt tanácsolták, hogy sokat ne beszéljek, csak oldjam meg a papíron vagy a táblánál a példákat. Hát ott nem volt gond, és így egyetlen magyarként az elsők között bejutottam. A fehér könyv pedig valahol valóban eltűnt, mert többet nem hallottam róla.

– Milyen volt a hat év, amit 1962–68 között a román fővárosban töltött erdélyi magyarként, kisebbségiként? Két fontos érárt kapott el: a Gheorghiu Dej és a Ceauşescu.

Egy Székelyföldről Bukarestbe került magyar egyetemistának napról napra fel kellett találnia magát, a tanulás, a megélhetés, a hétköznapi élet gondjai akkor jobban foglalkoztattak, mint a politika, a román nyelv megtanulásáról, az aseară és a diseară közötti, valamint a más, hozzá hasonló különbségekről, az í betű kimondásáról és a bukaresti argóról nem is beszélve. Ösztöndíjat ugyan kaptam, ez ingyenes bentlakást jelentett a Ştefan Furtună utcában, az egykori királyi lóistállóban, és kantinegyet, valamint harminc lejt a hónap végén. Özevyasszony édesanyám akkor nagyon kevés utódnegyűdjéből próbált megélni, és azt hiszem, az életet azokban az években mindennél jobban jellemzi egyik 1963. október 6-án írt levele. „Édes Ferikém! Az este megkaptam a leveledet. Nem voltam a tegnapi itthon. Ágiéknak szedtük a krumplit. Vasárnap Jolánkáéknak, kedden Erzsike néninek. Ma végre nem kell menjek sehová, itthon lehetek,

és folytatom a megszokott munkámat. Kedden volt névnapod, rád gondolva kívántam neked minden jót, és olyan megelégedett voltam magammal, hogy megvehettem neked névnapodra a táskát. Megkezdődött az árvácska vásár és így megint lesz egy kicsi pénzem, ha megkapom, akkor elküldöm neked cipőre. Azonnal, ha vissza nem mondják a vásárt. Irjál mindenről, milyen a koszt, milyen a bentlakás. Szerezz magadnak magyar leánykát szórakozni, legyen kivel néha kibeszéld magad a nyelvünkön. Írj mindenről, milyenek a lakótársaid, hová valók, tudod, engem minden érdekel. Itt gyönyörű idő van, igazán ez olyan jó nyárutó. Most én is olyan rondán írtam, ahogyan te szoktál, de a károm, a kezem ki van fáradva a sok krumpliszédéstől. Sok szeretettel csókol Édesanyád.” Tizennyolc éves voltam, a bukaresti diákéletet akkor nem fogta össze semmiféle magyar kapocs, magyar cseléd lányokat és magyar katonákat leginkább a hét végén láttam, az akkor Március 6-ának nevezett utcában, a mozik és a Gambrinus vendéglő környékén, a Cismigiu mellett. A Gheorghiu Dej érából mindenekelőtt az 1965-ös temetésére emlékszem, akkor csoportosan kellett elmennünk a felravatalozott koporsója előtt. Utána viszont mindenképpen érződött valamiféle nyitás, színesebbek lettek az utcák, gazdagabbak a bukaresti üzletek, és mintha azok a tanáraink, akik még a háború előtt Párizsban végeztek, vagy éppen végigharcolták a spanyol polgárháborút, a képleteken túl többet beszéltek volna személyes élményeikről és gondolataikról.

– *Mi érdekelte a tanuláson kívül? Járt-e színházba, operába, képzőművészeti eseményekre, magyar szerkesztőségekbe?*

– Pénzem soha nem volt, a színházak előtt csak a plakátokat néztem meg, operára pedig nem is gondoltam. Valamikor, talán az általános iskola utolsó osztályában elvittek egy hetes vonatos országos körútra, ott aludtunk a fülkék padjain keresztbe rakott deszkákon és mi, csíki gyermekek, Ploieștiben, egy kertmoziban először láttunk operát. A Toscát, ha jól emlékszem, és utána arról beszélgettünk, ha valakit megszúrnak, és úgy hal meg, akkor miért énekel? Kiállításokra viszont jártunk három barátommal: Șufană Ioan Szebenből érkezett Bukarestbe, az apja juhászként vándorolt a nyájjal a Fogarasi-havasokból a tengerpartra és vissza. Katz Allan Odetnek, a vatra dornei-i zsidó gyógyszerész fiaként már több köze volt az értelmiségi léthez, a lipován Borisznak az ikonokon kívül pedig aligha lehetett képzőművészeti előképzettsége. Viszont roppant érdekes, hogy mind a négyen azokat az avangard kiállításokat szerettük, amelyek akkor egyre nagyobb számban jelezték, hogy a román főváros nyitottabbá válik, és ugyanerre utaltak a színházi plakátok is: Ionesco, Beckett, Pirandello neve szerepelt ezeken, és én közben rátaláltam a Secolul XX-re, annak a magyarországi *Nagyvilág* folyóiratnak a romániai, de képzőművészetben jóval gazdagabb megfelelőjére, amelyet magyarországi unokatestvérem, a nyíregyházi könyvtáros, Györgypál Anna küldött el olykor nekem. Magyar szerkesztőség akkoriban a bukaresti rádió, az *Előre* vagy az *Ifjúmunkás* szerkesztősége lehetett, nem jártam egyikben sem.

– *Kit ismert személyesen az akkori bukaresti nagy magyarok közül – gondolok Szász Jánosra, Huszár Sándorra, Szemlér Ferencre stb.?*

– Senkit. Illetve csupán az írásaik alapján Szász Jánost és Halász Annát. Nagyon tetszett nekem az a könnyedség, ahogyan Szász János az *Előrében* képes volt akár egyetlen bekezdésben is átjárni a világ dolgaiból az egyéni érzelmevilágba, az otthoni környezetbe, illetve ahogyan Halász Anna, gondolatgazdagon, tág asszociációs tereket befutva írt mindenekeelőtt a külföldi művészfilmekről. Karácsonykor mindig elmentem az akkor Nufărului utcainak nevezett katolikus templomba, azaz a Szent József székesegyházba, és mindig elsírtam magam, amikor magyarul felhangzott a Mennyből az angyal. Egy-egy bukaresti hokimeccsen még találkoztam a testnevelési főiskolán levő egykori iskola-társaimmal, a honvágy azonban leginkább mindig akkor kezdett igazán szív-szorítóvá válni, amikor a vakációkban hazafele tartottam, és a vonat végre elérte a hegyeket... Nyaranta itt megszűnt a szörnyű bukaresti hőség, telente pedig mintha már a havas zsögödi hegyeket láttam volna.

– *Akkor általában mindenkit kihelyeztek Romániában, Ön viszont, úgy tűnik, 1971 elején a Hargita napilapot választotta. Miért?*

– Nem ment minden úgy, mint a karikacsapás. Közben beteg lettem, tanulmányaimat is meg kellett szakítanom, édesanyámnak is segítenem kellett, akivel 1968 februárjában még ott tüntettünk a pártszékház előtt, sok ezer emberrel együtt, hogy márpedig az újonnan létrejövő Hargita megye székhelye Csíkszereda legyen, és ne Székelyudvarhely. Ezt követően minden megyében napilapokat alapítottak, és 1970 végén kért meg az egyik rokonom, hogy segítsék a szerkesztőségnek valamilyen nagyobb terjedelmű román anyagokat lefordítani, tekintve, hogy már jól tudok románul. És így cseppentem be 1971 elején a szerkesztőségbe, ahol épp emberhiány volt, és felajánlották, ha akarok, maradjak. Nekem kapóra jött, hogy itthon lehet biztos állásom, így lett belőlem botcsinálta újságíró.

– *Közel két évtizeden át volt a Hargita belső munkatársa; milyen emlékei vannak a szerkesztőségi évekről?*

– Akkor már több mint két éve működött a lap. Az alapítók közül többen Bukarestből kerültek ide, az egykori *Előré*től, másokat – főként tanárebereket – az iskolákból verbuváltak, több nemzedék is képviseltette magát nézeteivel, amelynek meg is volt a hatása. Azokban az években Csíkszeredában alaposan megpezsdült az élet, tucatnyi új gyár, több új iskola, intézmény kezdett működni, fiatal értelmiségiek érkeztek majd mindenhonnan, téma és társaság akadt bőven. A mindig cigarettafüst szagú és írógépkopogással teli szobákban mindig egyre feltört a magyar értelmiségi létben oly gyakori nép-nemzeti és urbánus vita, amelyek nyomán a gyökereket kereső és megőrző, szép és megható faluriportok ugyanúgy születtek, mint világra nyitó könyv- és filmelemzések vagy éppen értéket őrző népművészeti összeállítások – ha a kötelező vívmányriportokat és a Bukarestből küldött anyagokat leszámítom. Azt hiszem, nem túl ritka veszekedéseink ellenére is, remek csapat voltunk így együtt. Jómagam,

tekintve műszaki előképzettségem, több mint másfél évtizeden át szerkesztettem egy heti természettudományos oldalt, de rengeteget írtam kultúráról és sportról is, főként jégkorongról, hiszen a sportriporterünk olyan vidékről érkezett ide, ahol még hó is alig volt, de a hokit azért nagyon megszerette. A cenzúra voltaképpen a '80-as évekre durvult be nagyon, éppen akkor, amikor nyugati nyomásra hivatalosan megszüntették, de a pártbizottság a maga eszközeivel és embereivel egyre keményebbé és sokoldalúbbá tette. Majd mindenki a saját módszereivel próbált megbirkózni vele. Nekem kapóra jött, hogy a Kritérium Könyvkiadó megkért, fordítsam le magyarra Romulus Guga *A bolond és a virág* című regényét, hiszen így az újság elszürkített bükkfanyelvétől az irodalomba tudtam menekülni. A műfordítással az ember anyanyelvének újabb meg újabb rétegeit fedezi fel, arról nem is beszélve, hogy mennyire szégyelltem magam, amikor a kiadó szerkesztőitől visszakaptam a kézirat sok-sok, piros ceruzával kiigazított pontuációját. Mi, a napilap taposómalmában, ilyen apróságokkal nem értünk rá foglalkozni. A kötet végül is egy másik, általam fordított, és egy Kolozsvári Papp László tolmácsolta regénnyel együtt 1983 októberében jelent meg, néhány nappal azelőtt, hogy Guga Marosvásárhelyen meghalt. Én soha nem beszéltem vele.

- *A műfordítások azonban folytatódtak...*

- Ugyancsak a Kritérium kért meg, hogy Mircea Nedelciu eddig megjelent könyveinek szövegeiből válogassak egy magyar kiadást. Nedelciut és szövegíró társait voltaképpen a román Esterházy és Temesi nemzedéknek is lehetne nevezni, francia fordításokon keresztül egyébként ismerték is egymást. Ezt követte majd egy Bedros Horasangian válogatás *Magányos ló az autópályán* címmel. Ez a román-örmény író olyan, világra kitekintő irodalmi, zenei, képzőművészeti műveltséggel rendelkezett, amely visszaköszönt majd minden írásában. A válogatást 1989 előtt nem engedték megjelentetni, nagyon is áttetsző rendszerbíráló gondolatok bujkáltak benne és nem csak a sorok között. Azt hiszem, a rendszer-váltás után nem véletlenül nevezték ki a New York-i román művelődési intézet igazgatójává.

- *A napokban ünnepeltük a 30. évfordulóját annak, hogy megdőlt a Ceaușescu-rezsim. Hogyan emlékszik a csíkszeredai megmozdulásokra?*

- 1989 decemberében a *Hargita* már a harmadik főszerkesztőt fogyasztotta. Már jó ideje kényszernyugdíjazták Albert Antal alapító főszerkesztőt, aki 1968-tól, a megyésítéstől, megpróbálta olyan vágányon tartani a lapot, hogy megadja a kiadónak is, ami a kiadóé, de a megye három tájegységből összevont magyarságának is kínáljon helyi közösségi értékeket és kitekintést a világra. Az öt követő, Bukarestből hazarendelt, KISZ KB-titkárt azért rúgták ki, mert testvére áttelepedett Magyarországra, az éppen soros főszerkesztőt pedig a megyei pártkabinetből irányították át. Hogy tévedés ne essék, minden délben levitték a lap-tükröket a megyei pártbizottsághoz, éjfél tájban pedig, megjelenés előtt, még egy nyomdába kiküldött pártaktivista is átnézte a lapot. Sem román, sem magyar helységnevekkel azonban nem nagyon találkozott. Csíkszereda akkor már

megyeszékhely, Székelyudvarhely a Küküllő menti, Gyergyószentmiklós pedig a Bucsin alatti város volt a Hargita valamennyi újságírójának a tollán, a bányászok pedig nem Balánbányán, hanem az Egyeskö alatt termelték ki a rezet, és hogy a magyar településnevek helyett a kötelező román neveket ne kelljen leírni, néha úgy körülírtuk a községeket, falvakat, hogy már magunk sem tudtuk, hogy merre jártunk. December közepén, természetesen egymás között, a szerkesztőségben másról sem volt szó, mint a temesvári eseményekről, mindennap összevetettük a legkülönbözőbb csatornákon megszerzett értesítéseinket. December 20-án gyors telefonhívásokkal szétküldték a megyébe a szerkesztőség tagjait, hogy írjanak azokról az esti munkásgyűlésekről, amelyeknek ki kellett fejezniük a dolgozók csatlakozását a hőn szeretett vezetőhöz, illetve el kellett ítélniük az imperialista, sovinszta, retrográd, fasiszta és minden más külföldi erők Románia elleni merényletét. Engem kora délután otthonról Zsögödből ültettek be egy fekete autóba, és irány Udvarhely, ahol a három nagy, egymás mellett fekvő gyárban a Tehnoutilajban, a Cérnagyárban és a Matricagyárban kellett nagygyűléseket tartani a megyei pártbizottság által előre megírt forgatókönyvek, előre megírt szerepek és kiosztott hozzászólások szerint. Ha emlékezetem nem csal, csupán az egyik gyárban sikerült összeverbuválni az embereket, de mire a gyűlést megkezdték volna, én kísértálmam a gyárkapun, és visszamentem a szállodába. Két óra múlva egy reszkető ember ült le a szállodai szoba másik ágyára; kiderült, hogy a Megyei Törvényszék román elnöke, akit a megyei pártbizottság küldött át Csíkszeredából, hogy vegyen részt a gyűléseken. Ilyenkor nem szabad az embereket összegyűjteni, hanem szét kell szórni – dadogta, miközben a szálloda kapusa már többet tudott. Az egyik gyárudvaron már felgyújtottak valamit, és égett valamiféle bútorraktár az udvarhelyi vasútállomás mellett is. Telefonáltam a szerkesztőségbe, hogy mi a helyzet, de ott már betördelték a jó előre megírt szövegeket. Azt is elmondták, hogy másnap a Készruhagyárba kell mennem, mert televíziókat helyeztek ki a gyáracsarnokba, hogy a munkásnők a varrógépeket nem elhagyva hallgassák meg a pártfőtitkár beszédét. Én azonban kora reggel kiálltam az útra, és autóstoppal hazajöttem Csíkszeredába, és otthon, az akkor hetvennyolc éves édesanyámmal együtt néztem meg azt a bizonyos beszédet, amely az azóta ezerszer és ezerszer leírt módon egyszerre csak félbeszakadt... Másnapról már új szelek kezdtek fújni, visszatért a régi főszerkesztő, Albert Antal, a lapot átkeresztelték *Hargita Népe*-nek, és én megdöbbenve figyeltem, hogy néhány óra leforgása alatt milyen könnyedén éneklő néhány kollégám az új idők új dalait. Én nem tudtam írni, úgy éreztem, hogy le vagyok bénulva, és csak 1989. december 29-én jelentek meg a következő soraim:

A szavak

Harclok és küzdök a szavakkal.

Egyenesen félek leírni őket.

Hogyan írjam le újból azokat a szavakat, amelyeket az évek során annyira, de annyira elkoptattak és elkoptattunk?

Nép. Szabadság. Egység. Haladás. Jövő.

Felemelkedés. Egyenlőség. Jog. Demokrácia.

Hányszor, de hányszor írtuk le az évek során mindezt!

Több tízezerszer, míg csak ki nem koptak színeik, míg csak el nem párologott tartalmuk.

Volt, nincs. Van, lesz?

És ha azt mondjuk, fogta a kezünket a cenzúra, ha egész egyszerűen azt mondjuk: bocsánat! és megy minden tovább, mintha mi sem történt volna, ez vajon elég?

A tegnap úgy, ma így és holnap másként?

Meg kell szenvednünk önmagunkban a szavakat.

A szülés fájdalmával kell megtanulnunk új tartalmukat.

Hogy amit leírunk, az az, ami.

A demokrácia az demokrácia, a szabadság az szabadság, a nép az az ezer- és millióarcú gyermek és idős, férfi és nő, aki mellettünk és körülöttünk él, aki egyedi és megismételhetetlen.

Nem hiszem, hogy a közírónak egyik pillanatról a másikra át lehetne menni a léleknek ezen a tisztítótüzen.

Nem hiszem, hogy egyik pillanatról a másikra levethetnénk régi gondolkodási kényeszerzubonyainkat, bármennyire is kényelmetlenek.

Ha ez így történne, a diktatúra nem lett volna a szellem igazi diktatúrája.

Az ideológia lassú vírusa évtizedeken át kúszott szét idegpályáinkon és a fellobbanó lázák nem múltak, nem múlhattak el nyomtalanul.

Aki azt mondja, a tegnap legyűrték, gúzsba kötöttek, ma már szárnyalok, makkegészséges vagyok, kiteptek a sárból és iszapból és most, íme, itt aranylok, fénylek, csillogok, régóta rejtegetett gondolataim és szavaim lobogtatom, az nem mond igazat.

Az élet kiáltással jön a világra, de utána évek telnek el, amíg értelemmel és szellemmel telítődik.

A nagybetegnek, ha jobbra is fordul az állapota, nélkülözhetetlen a lábadozás, a percről-percre, a napról-napra újra megtalált egyensúly.

A gondolat – furcsa, de így van – nem nélkülözheti a gondolkodást. A szavak igazi értelmét. Hogy megtaláljuk. Hogy gyötrődve és verejtékkal és összeszoruló szívvel és kifúló lélegzettel, s ha kell, akár tíz körömmel is lekaparjunk róluk minden réteget, amíg csak ott nem maradnak ők maguk. Azok, amik. Pőréen, pusztán. Semmibe sem öltöztetve. Egy mondat – egy gondolat. Köntös nélkül. Uszály nélkül.

S ha akarunk valamit, akkor ezt nagyon kell akarnunk.

Hogy szavaink és tartalmuk az legyen, amit feledtünk.

Egy egész ember. Egy test – egy lélek.

Másnap, a főtéren, találkoztam a csíkszentdomokosi iskolaigazgatóval, és azt mondta: nem nekem kellett volna bocsánatot kérnem. Akkor már tizennyolc éve voltam újságíró, és úgy éreztem, hogy rengeteg megírt szöveg után ennél soha senki nem mondott szívemhez szólóbbat. De akkor már elkezdődött a csíkszeredai újságírás új fejezete, rengeteg lappal és különféle, majd minden-kiből kitörő, nyilvánosságnak szánt szövegekkel.

– *Hogyan tovább a forradalom után, 1990-ben?*

– A lap példányszáma hihetetlenül felugrott, az olvasók is ontották a leveleket, mi pedig reggeltől estig, sőt nem ritkán estétől reggelig is írtunk, szerkesztettünk. Azt hiszem, ezeket a napokat, a hirtelen ránk törő szabadság ígézetét nem feledte és nem feledi el soha senki. Ráadásul a fellobbanó közéletben, a létrejövő új intézményekben mindenki újságot akart kiadni. A fiatalok, az egyházak, a mezőgazdászok, a lovasok, a bélyeggyűjtők, az új pártok és a jó ég tudja, még ki. A kis, ólomgözs nyomdánkban állandóan zúgtak a gépek, volt ahová segédmunkásokat vettek fel, volt ahová nem. A szedés nem működött amatőr módra; így akadt, akit naponta, néhány órára, taxival hoztak ki a börtönből és vittek vissza, ahol éppen sikkasztásért ült. Aztán márciusban kiküldtek Budapestre, hogy írjak riportokat az első, szabad választási kampányról. Nézegettem a Tovarisi, konyec-plakátokat a vastag, aktivista tarkókról, de azt sem feledem, hogy mennyire megdöbbenett: itt még március 15-ét is külön ünneplik, és szidják egymást... Csak a tragikus marosvásárhelyi események után tértem haza; lendületesen írtunk tovább mindaddig, amíg engem megkért az RMDSZ, hogy heti közlönyük helyett indítsuk újra hetilapként a *Csiki Lapokat*. Nagy kihívás volt, nem tudtam ellenállni, úgy éreztem legalább részben véghez tudom vinni lapkészítési elveimet.

– *Fontos beosztásokat tudhat magának a helyi és a megyei RMDSZ keretében; 1992-ben pedig szenátorjelölt. Utólag hogy látja: miért nem képviselhette Csíkszereda magyarságát a bukaresti törvényhozásban?*

– 1991 februárjában a csíkszeredai Városházán tartott RMDSZ-gyűlésen alighanem elkövettem azt a hibát, hogy logikai és időrendi sorrendbe szedtem, sőt el is mondtam, hogy véleményem szerint a forrongó-vitaközös szervezetben milyen utat kellene követni. Ennek az lett az eredménye, hogy ott helyben megválasztották a csíki szervezet elnökének. Soha életemben nem vágytam semmiféle tisztségre, de úgy éreztem, ha már megbíznak bennem, el kell fogadnom. És csakhamar megtudtam, hogy ez mit jelent. Hadd másoljak ide néhány sort az első könyvem előszavából: „Egyidőben gyűlést Csíkszeredában és legalább öt községben, pénzbegyűjtést és plakátragasztást, tárgyalást diplomáttákkal és falusi papokkal, cikkírást és autóbusz intézést, elvszerű vitát a kormányral és elvtelen vitát hangoskodó semmittevőkkel, tüntetést és ellentüntetést, könyvelést, könyvvitelt és könyvcipelést, állófogadást és ülő foglalkozást, intézményesítést és intézményetlenítést, nagypolitizálást és kulisszák mögötti manőverezést, valaki feldicsérését és másvalaki lepocskondiázását, éjszakai munkát friss keletű magyar arisztokraták helyett és nappali rohangálást, olyan központ kérte információért, amelyekről csakhamar kiderült, hogy már fölöslegesek.” És közben tovább szerkesztettem a *Csiki Lapokat*, amelyeket immár az ólommal felhagyva Székelyudvarhelyen kezdtünk nyomni, itt csíráztak ki a megyében az első számítógépes újságok. Hetente kétszer mentem át a Hargitán. Itthon megírtam, megszerkesztettem a cikkeket, elkészítettem a laptükröket, majd átvittem Udvarhelyre, ahol számítógépen betördelték, és offszetben kinyomták.

A hétvégeken innen hoztam haza, nyugdíjas RMDSZ-tagok hajtogatták össze a húsz-harminc ezer példányt. 1992 őszén tartottak Romániában parlamenti választásokat. Noha Hargita megyében három RMDSZ szervezet tevékenykedett – Csíkban, Udvarhelyen, Gyergyóban –, a törvényeknek megfelelően mégis csak egyetlen megyei listát kellett összeállítani, különböző fórumok szavazatai nyomán mind a szenátor-, mind a képviselőjelöltekből. Így kerültem én az első névsor harmadik helyére, inkább amolyan húzónévként, de eszem ágában sem volt a parlamentbe kerülni, hiszen tudtam, hogy erre valós esélye csak az első két névnek, Hajdu Gábornak és Verestóy Attilának van. Azonban majdnem megjártam: két vagy három év teltével Hajdu Gábort alkotmánybírónak jelölte az RMDSZ, és csak egyetlen szavazaton múltott, hogy nem került be a testületbe. Így pótszenátor-jelöltként én is itthon maradhattam. Különbösen is mindig tisztában voltam a saját korlátaimmal, úgy éreztem, hogy a nagypolitika nem igazán az én területem. Keményen tudok dolgozni, de képtelen vagyok közhelyekben fogalmazni, és ugyanazt elmondani tízszer-százszor, visszamaradottnak nézve a hallgatóságot. Az újságírás tárgyilagosságra, kiegyensúlyozottságra nevelt, és soha nem akartam eladni magam az RMDSZ-en belüli bármelyik áramlatnak sem. Az ilyen-olyan országos tanácskozásokon azonban remek embereket ismertem meg, akikért bármikor tűzbe tettem volna a kezem: politikai rendszerfogalmakban gondolkodtak, hosszú távú elképzeléseik és rövid távú megoldásaik egyaránt életképesnek bizonyultak. Mindemellett a tisztesség és nem a tisztség volt fontos számukra. 1994-ben úgy döntöttem, hogy visszavonulok a politikai pályáról és teljes testhosszal visszatérek a médiába. A tagság nem nagyon akart engedni, legalább négy-öt gyűlésnek be kellett következnie, amíg elfogadták a lemondásomat.

– *Mint volt RMDSZ-vezető, hogyan látja az erdélyi-szekelyföldi autonómiakérdés megoldásának lehetőségét a 21. századi realitások szemszögéből?*

– Én már RMDSZ-elnök koromban úgy láttam, hogy az autonómiát nem lehet kikiáltani, hanem fokról fokra, a működőképességre figyelve kell felépíteni. A kis, autonóm helyi vagy szakmai közösségek összekapaszkodásából jöhet létre a nagy egész, amelyhez hozzájárul majd az az elfogadtatás is, amelyet az időközben demokratizálódó-fejlődő, egyre nyitottabbá váló romániai társadalom tesz lehetővé. Ez a véleményem nem változott mind a mai napig. Ezért kimondottan haszontalan időöltésnek tartottam és tartom azt az amatőrködést, amely a siker legkisebb esélye nélkül, a különböző összetakolt, autonómia-törvénytervezetekben nyilvánul meg, amelyek egy kis, központosított államot képzelnek el valahol Románia közepén, miközben az ország óhatatlanul a központosítás lebontása felé halad. Figyeljük csak meg, hol van jelenleg autonómiánk: a kultúrában mindenképpen, önálló szerkesztőségek, könyvkiadók, színházak, zenekarok, képzőművészeti intézmények építik fel azt. Úgyszintén nincs különösebb gond a sport terén sem. Mint ahogyan látni már olyan jól működő helyi közösségeket, amelyek képesek ellátni saját lakosságukat majd minden szolgáltatás tekintetében és minden életkor számára, összefogva a legkülönbözőbb

erőforrásokat. Nem akarok itt most jónéhány nevet felsorolni, mert hosszú lenne Kalotaszegtől a Székelyföldre a hasonló erdélyi településjegyzék, de érdemes figyelni, hogy ezek a közösségek nem sírnak, nem jajveszékelnak, hanem dolgoznak, és otthon, helyben teremtik meg a jelen és jövő lehetőségeit. Számukra az itthonmaradás nem áldozatvállalás és nem hősiesség, hanem a lét természetes állapota, amely adott helyhez kötődik, és meggyőződésem, hogy ez a látásmód hozza majd vissza az elment erdélyi magyarokat is. Hogyha állandóan sírunk, panaszkodunk, az a gyengeség jele. Éppen ellenkezőleg: meg kell legyünk győződve róla, hogy ami a miénk, azt senki nem tudja elvenni tőlünk, és ez nem néhány feliraton múlik; a tovább élés és túlélés képessége jóval mélyebben bennünk van, és ez tartott meg mindenféle zűrzavaros történelmi időben. Az önállóságra törekvés azt is jelenti: nem bezárkózni kell, riadtan, rettegve, és nem mindig azt várni, hogy mások mondják meg nekünk, merre az arra, hanem saját értékeinkben bízva felemelni a fejünk, és kivinni ezeket akár a Kárpátokon túlra is. A 21. században, az európai és globális nyitások korában, nem maradhatunk skanzen, hanem egyenlő partnerként, versenyképesen kell részt vennünk mindabban, amit a megváltozott idők hoznak magukkal. Önálló egyének önálló közösséggé ötvöződése, amelyek nem kézi irányítás nyomán, parancsszóra, hanem demokratikus alapokon működnek – az autonómia csak így képzelhető el.

– *Kerek tíz évet töltött a Csíki TV főszerkesztői székében. Nagy kihívás volt az Ön számára, hogy naprakész, friss, érdekes, fontos, nemzetmentő hír- és képanyagot találjanak a helyi magyarság képernyőjére?*

– 1990 után egyik volt osztálytársam, egy mérnökember kezdte bekábelezni Csíkszeredát, és szeretett volna az előfizetőknek egy helyi műsort is; úgy gondolta, ez még inkább teríti a bekötéseket a piacon. Megkért, hogy segítsék neki, így tértem vissza a médiába. Főszerkesztői szék nem nagyon volt akkor, csupán néhány monitor, egy kamera, néhány analóg videolejátszó és fiatal munkatársak, akik közül néhányan az oszlopokról, a bekábelezésekről szálltak le. Neki láttunk a munkának, a helyi lap híreire alapuló képűtséget átalakítottuk önálló, napi híradóvá, majd lépésről lépésre újabb műsorokat csatoltunk hozzá. Tekintve Csíkszereda lakossági összetételét (17 százalék románság), a hét egy napján, ha jól emlékszem, hétfőn volt román műsorunk is. Ahogyan teltek az évek, gazdagodott az eszközpark, a szerkesztőségben új fiatalok kezdtek dolgozni, felszereltségünket és műsorrácsunkat elfogadta az audiovizuális tanács, a Csíki TV immár akkreditált stúdióval és egyre nagyobb nézettséggel dolgozott. A mindig friss híradón kívül volt már heti művelődési és sportműsorunk, külön vallási félóránk. *Visszajátszás* címmel tekintettünk be a város és a környék múltjába, talkshow jellegű; *Kényelmetlen kérdések* című élő, közéleti műsorunkat hetente jómagam vezettem, és menetközben újabb meg újabb ötleteket próbáltunk formába önteni. Sőt még új, kényelmes stúdióba is költöztünk, elhagytuk az analóg korszakot, és elkezdtünk digitálisan vágni, úgy éreztük, hogy a legjobb úton vagyunk, amikor lecsapott a vadkapitalizmus: a céget eladták, az előfizetőktől

pénz már nem érkezett a stúdiófejlesztésre, a fizetésekre, hanem egyenesen a máshol levő központba, és mi maradtunk azzal az elbocsátó szép üzenettel, hogy éljetez meg a reklámból, ha tudtok. Nem tudtunk, kis város, kis piac, így szép csendesen leléptünk. Én, mint „kapitány” maradtam a süllyedő hajón mindaddig, amíg teljesen a felszín alá nem kerültünk. A Csiki TV azonban jó iskola volt: több mint féltucatnyi volt munkatársam ma is ebből a szakmából él, többen is nyertek és nyernek különböző díjakat hazai és magyarországi dokumentumfilm-fesztiválokon, jómagam pedig, amikor megkérnek, még mindig írok forgatókönyveket, és vágok interjúkat egykori kollégáknak. A tévészés számomra azt is jelentette, hogy tartanom kellett a lépést a korszerű digitális technikákkal, így azt hiszem, hogy nemzedékemből leginkább én vagyok járatos a különböző képfeldolgozási, filmgyártási és más videotechnikákban, ide értve a világhálós és cloudos, szerveres lehetőségeket is.

– És volt még egy „tízéves” szakasz: 2006-tól a Sapiencia EMTE médiaoktatója. Hogy érezte magát egyetemi oktatóként?

– Még RMDSZ-elnök koromban segítettem az agrármérnök, csupaszív György Antalnak, hogy létrehozza azt a Pro Agricultura alapítványt, amely nagy szerepet játszott a magyar nyelvű egyetemi távoktatás meghonosításában Csíkszeredában, és később a Sapiencia egyik pillérévé vált. Különböző is sok székelői szakembert ismertem, akik az egyetem körül forogtak, és amikor óraadó tanárnak hívtak, szívesen vállaltam. Sajtóműfajokat, oknyomozó újságírást, internetes portál szerkesztést, tévészést és más, médiával kapcsolatos tantárgyakat tanítottam, ám ha most visszatekintek, voltaképpen két alapelve épült mindaz, amit tanultunk: újságíró csak az legyen, aki kíváncsi, aki szívesen a felszín alá tekint, és aki képes a legkülönbözőbb foglalkozású emberekkel kapcsolati hálókat kialakítani. Noha első pillantásra úgy tűnik, hogy a számítógépek, a világháló, a közösségi oldalak pótolják a valós életet, ez csupán illúzió. A könnyebb utak választása, a szövegek össze-vissza átmásolása vagy egyszerű, kritikátlan átvétele mindannak, amit máshol írnak, nem újságírás. A demokrácia a sajtót valamikor azért hozta létre, hogy a közjó, ha úgy tetszik, az emberek érdekeit képviselje, és ellenőrizze a hatalmat a választások között is. Amikor én kezdtem az újságírást, itt, Kelet- és Közép-Európában ettől a hivatásától megfosztották és jórészt afféle információ-átvivő szerepre kárhoztatták, amelytől 1989 után egy ideig megszabadult és önálló életet élhetett. Most itthon, Erdélyben is, megint leszálló ágba került, és nem kevesen megint úgy tekintenek rá, mint a hatalom, a pénz és a politika egyszerű kiszolgáló lányára. Nem volt könnyű nekünk sem, de nem könnyű a mai fiatal, állandó egzisztenciális gondokkal küzdő újságírónak sem, ráadásul olyan körülmények között, amikor a bárki által gyártható tartalmak ugyancsak megingatták a szakma alapjait. Volt diákjaim között többen is dolgoznak itthon a médiában, mások a nagyvilágot járják, és a világhálón követjük egymást. Van, aki már könyvet írt, és nagy örömemre én mutattam be. Az idő talán majd megmutatja számukra a jobban járható médiautat.

– 1997–2006 között a *Kriterion Alapítvány igazgatója. Milyen mérleget zártak akkor?*

– Az általam nagyra becsült Domokos Géza még Bukarestben alapította meg a *Kriterion Alapítványt*, amelyet később egy másik alapítóval, a könyvkiadó és könyvkereskedő Tózsér Józseffel együtt áthoztak Csíkszeredába, és saját nyomda létesítésén kívül itt próbáltak hasznos, közösségépítő munkát végezni. Ő kért fel, hogy csatlakozzak az akkor már több tagú vezető tanácshoz. Most éppen azon dolgozom, hogy az alapítvány kezdetleges honlapja helyett készítsünk egy újabbat, korszerűbbet, jobban áttekinthetőt és olvasóvonzót, így újra visszapillantok az egykori közös munkánkra, és rövid szövegekbe foglalom. Rengeteg képzőművészeti kiállítást szerveztünk, végighordoztuk a Székelyföldön a romániai kisebbségek képviselőit, évente *Kriterion-koszorúkat* adtunk át azoknak a hazai vagy innen elszármazott személyiségeknek, akiknek életműve az erdélyi szellemiséget, a nyitottságot, az európaiságot szolgálta. Iskolák könyvtárait segítettük, ösztöndíjakkal támogattuk az arra érdemeseket, és próbáltunk-próbálunk jelenleg is hasznos munkát végezni a *Kriterion Könyvkiadó* egykori igazgatója szellemi hagyatékának vonzásterében. Az alapítványt már Hajdú Áron, az *Alutus* nyomda és a *Bookart* kiadó igazgatója vezeti olyan menedzserszemlélettel, amely lehetővé tette a túlélést ezekben az egyáltalán nem könnyű esztendőkből. Néhány éve, az Új *Kriterion Galéria* égisze alatt jelentkeznek leginkább a hazai kortárs képzőművészetet bemutató kiállítások.

– *Hargita megye nagykövetének kérték fel az Európai Unió Creart-programjának a keretében. Voltaképpen mit jelent ez?*

– Azt hiszem, már utaltam rá, hogyan kerültem képzőművészet-közelbe, és ez a kapcsolat egyetemista korom óta csak erősödött. Hargitás újságíróként festők, szobrászok, fotósok kértek meg, hogy nyissak meg kiállításokat, kötetnyi képzőművészeti tanulmányt fordítottam románról magyarra, több képzőművészről is írtam monográfiát, és közben a Romániai Képzőművészek Szövetsége műkritikusi szakosztályának is a tagja lettem. Így talált meg a *Creart*, amely nem más, mint különböző európai városok, régiók, országok közös képzőművészeti programja, amely nemzetközi kiállításokat szervez, a részt vevő országok képzőművészeti alkotótáborába hív, eszmecseréket szervez arról, hogy a művészeti értékeket miként lehet beépíteni a településeképbe, illetve hogyan lehetne belőlük gazdasági húzóerő és kitörési pont. Hargita megye is részt vett a több évre kiterjedő programok egyikében, és így lett belőlem „diplomata”. Egyébként mind a mai napig szívesen nyitok meg kiállításokat, jelenleg a két éve elhunyt Nagy Ödön szobrászról–festőről és a 90 éves Pálffy Árpád keramikusról írt két művészeti monográfiám áll megjelenés előtt. A *Hargita Népe*ben pedig éppen fut egy sorozatom azokról a könyvekről és szerzőiktől, amelyeket életem során dedikációkkal együtt kaptam. Arcok, szavak, emlékek – ez a felcíme, és a hetvenöt esztendő azt is jelenti, egyre csak gyűlnek és gyűlnek...

– *És miért csak 1996-ban jelent meg az első kötete?*

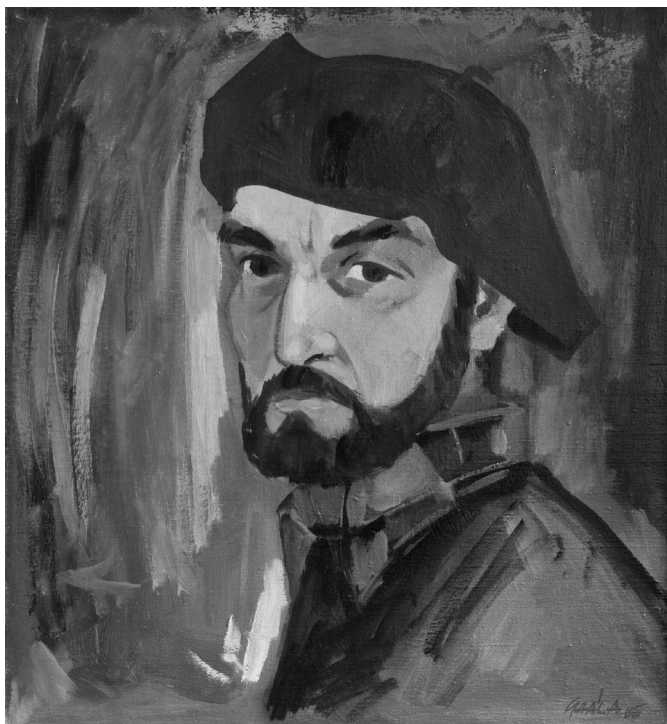
– Azt is Tózsér Józsefnek köszönhetem. Ő biztatott arra, hogy olyan sokat írtam közéleti témákról, hadd válogassak belőlük, mert biztosan érdekes lesz.

Az lett, a bemutatón, a csíkszeredai Városházán, a *Hétköznapok, délibábok* című kötetből kétszázat adtak el. Azután újabb kötetek következtek, és azt hiszem, a háttérükben ott állt a rengeteget író újságírónak az a vágya, hogy hátha ily módon a gondolataikból csak megmarad valami. Akár a világhálón túl is, amelynek a kereső programjaiban amúgy is rengeteg a Székedi, könyvcímekkel, cikkekkel, fotókkal, filmekkel, díjakkal és más, családi vonatkozásokkal egyetemben.

– *S legvégül hadd kérdezzem meg: milyen az eszményi székely ember az Ön képzetében?*

– Dolgos. És képes arra, hogy minden körülmények között meg tudjon élni saját erejéből, a saját lábán.

Székely Ferenc

Csádl András: Önarckép (olaj, vászonn, 60×65 cm, é. n.)

SZÉKELY FERENC (1951) néprajzi író, helytörténész, szerkesztő (*Erdőszentgyörgyi Figyelő*). Jelenleg nyugdíjas, írásait, interjúit több erdélyi lap (*Hargita Népe, Háromszék, Népiújság*) szokta közölni.